

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ З ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Психологічні наслідки воєнних конфліктів»

Виконав: здобувачка 2 курсу,
групи ПС-22м
Спеціальності 053 «Психологія»
Гумільова А.С.
Керівник: Бикова В.О.,
канд. пед. наук, доцент

м. Дніпро
2024

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи
Гумільової Аліси Сергіївни
на тему:
«Психологічні наслідки воєнних конфліктів»

Кваліфікаційна робота здобувача 2-го курсу, спеціальності «Психологія» (у форматі Магістр) (Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи) полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальному визначенні психологічних факторів, пов'язаних з воєнними конфліктами.

Грунтовно проаналізовано поняття воєнних конфліктів, та розглянуто психологічні наслідки воєнних конфліктів, також визначені особливості комунікації між військовослужбовцями та цивільним населенням. Теоретичний розділ доповнений значною джерельною базою та має чітку структуру.

У ході аналізу зарубіжних досліджень було виявлено, що в жертв війни найчастіше спостерігаються симптоми депресії, тривоги, психосоматичних захворювань і посттравматичного стресового розладу.

Виявлено, що проблема агресії, її виникнення і розвиток була і є актуальною, тому є багато варіантів теоретичних положень щодо агресивності, агресивної поведінки та їх біологічного і психологічного пояснення.

Було проведено ґрунтовний аналіз взаємодії між військовими та цивільним населенням у воєнних обставинах.

В результаті огляду сучасних досліджень було виявлено що серед військовослужбовців існує феномен самостигматизації. Проаналізовано характер військової культури спілкування.

Розкрито основні прояви агресії та психологічні проблеми військовослужбовців, проаналізовано деякі психологічні чинники агресивності військовослужбовців.

Визначено, що військові схильні до демонстрування різного роду агресивної поведінки. Найбільш виражені пасивна форма агресії.

За результатами експериментального дослідження у роботі встановлено, що 30% військовослужбовців мають високу й 42 % помірну ситуативну тривожність, однак, при цьому більше ніж половина учасників дослідження мають високу особистісну тривожність.

Визначено, що у військовослужбовців високий рівень прямої вербальної та прихованої агресії, Визначається також і високий рівень фізичної агресії і підозрілості й негативізму. Тож, можна зробити припущення, що у військових, які приймали участь в дослідженні існують складнощі з усвідомленням і проявом своїх емоцій, з комунікацією і, як наслідок, ефективним вирішенням конфліктних ситуацій.

Виявлено, що рівень комунікативних вмінь взаємодіє з психологічними особливостями, визначаючи особливості спілкування військовослужбовців.

Емпіричні гіпотези свідчать, що воєнні конфлікти значуще підвищують рівень агресивності серед військових.

Результати інших даних не показали, що комунікативні вміння військовослужбовців залежать від наявності чи відсутності родини та від соціально-професійного статусу. Встановлено, що агресивність зменшується з віком.

Також була визначена наявність взаємозв'язків між показниками індексів ворожості і агресивності та тривожності.

Було встановлено, що підвищенню особистісної тривожності сприяють такі риси особистості, як авторитарність, егоїстичність, та підозрілість. Особистісна тривожність зменшується при підвищенні залежності, підпорядкованості, доброзичливості та альтруїзму.

Комунікативні вміння покращуються з віком, проте, агресивність, ворожість, особистісна тривожність, авторитарність та підозрілість негативно впливають на комунікативні вміння. Комунікативні вміння військовослужбовців не залежать від наявності чи відсутності родини та від соціально-професійного статусу.

Магістерська робота завершується висновками, де автор узагальнює результати дослідження та надає рекомендації щодо подальших наукових розвідок і практичного застосування. Робота має значний науковий, соціальний внесок і може бути корисною для фахівців у галузі, психології, а також для всіх, хто цікавиться проблемами впливу воєнних конфліктів на особистість та покращення адаптації комбатантів.

Перелік ключових слів: *воєнний конфлікт, військовослужбовці, комунікативних вміння, агресивна поведінка, агресія, тривожність, психологічні чинники.*

SUMMARY
qualification work
Humilova Alisa Sergiivna
on the topic of:
" The psychological consequences of military conflicts "

The qualifying work of a 2nd year applicant, specialty "Psychology" (in Master's format) (Alfred Nobel University, Dnepr, Department of Innovative Technologies in Pedagogy, Psychology and Social Work) is devoted to the problem of theoretical justification and empirical research of psychological factors of associated with armed conflicts.

The concept of armed conflicts has been thoroughly analyzed, and the psychological consequences of such conflicts have been examined. Additionally, the features of communication between military personnel and the civilian population have been identified. The theoretical section is complemented by a substantial source base and maintains a clear structure.

During the analysis of foreign studies, it was revealed that war victims commonly exhibit symptoms of depression, anxiety, psychosomatic disorders, and post-traumatic stress disorder.

A comprehensive analysis of the interaction between military and civilian populations in wartime conditions was conducted.

As a result of the review of contemporary research, it has been identified that among military personnel, there is a phenomenon known as self-stigmatization. The nature of military communication culture has been analyzed. The main manifestations of aggression and psychological issues among military personnel have been disclosed, and certain psychological factors contributing to the aggression of military personnel have been analyzed.

It has been determined that military personnel are prone to displaying various forms of aggressive behavior, with passive aggression being the most pronounced.

According to the results of the experimental research in the study, it has been established that 30% of military personnel exhibit high situational anxiety, while 42% have moderate situational anxiety. However, more than half of the study participants have high personal anxiety.

It has been determined that military personnel show a high level of direct verbal and covert aggression. There is also a high level of physical aggression, suspicion, and negativity. Therefore, it can be hypothesized that the military personnel who participated in the study may experience difficulties in acknowledging and expressing their emotions, communicating effectively, and consequently, resolving conflicts.

It has been found that the level of communication skills interacts with psychological characteristics, determining the communication patterns among military personnel. Empirical hypotheses suggest that armed conflicts significantly increase the level of aggression among military personnel.

Contrary to other data, the results did not show a correlation between the communication skills of military personnel and the presence or absence of a family or their socio-professional status. It was established that aggression decreases with age.

Furthermore, correlations were identified between hostility and aggression indices and anxiety levels. It was found that personality traits such as authoritarianism, egotism, and suspicion contribute to an increase in personal anxiety. Personal anxiety decreases with an increase in dependency, submissiveness, friendliness, and altruism.

Communication skills improve with age; however, aggression, hostility, personal anxiety, authoritarianism, and suspicion negatively impact communication skills. The communication skills of military personnel are not dependent on the presence or absence of family or social-professional status.

The master's thesis concludes with summarizing the research results and providing recommendations for further scientific exploration and practical application. The work makes a significant scientific and social contribution and can be valuable for professionals in the field of psychology, as well as for anyone interested in the impact of armed conflicts on individuals and the improvement of combatant adaptation.

Key words: armed conflict, military personnel, communication skills, aggressive behavior, aggression, anxiety, psychological factors.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ НА КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	6
1.1. Воєнні конфлікти: термінологія та загальний огляд.....	6
1.2. Психологічні наслідки воєнних конфліктів.....	16
1.3. Особливості комунікації між військовими та цивільним населенням.....	22
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕМПЕРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛИВУ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ НА КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	33
2.1 Характеристика вибірки.....	35
2.2 Методики дослідження.....	38
2.3 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	44
Висновки до другого розділу.....	54
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	63